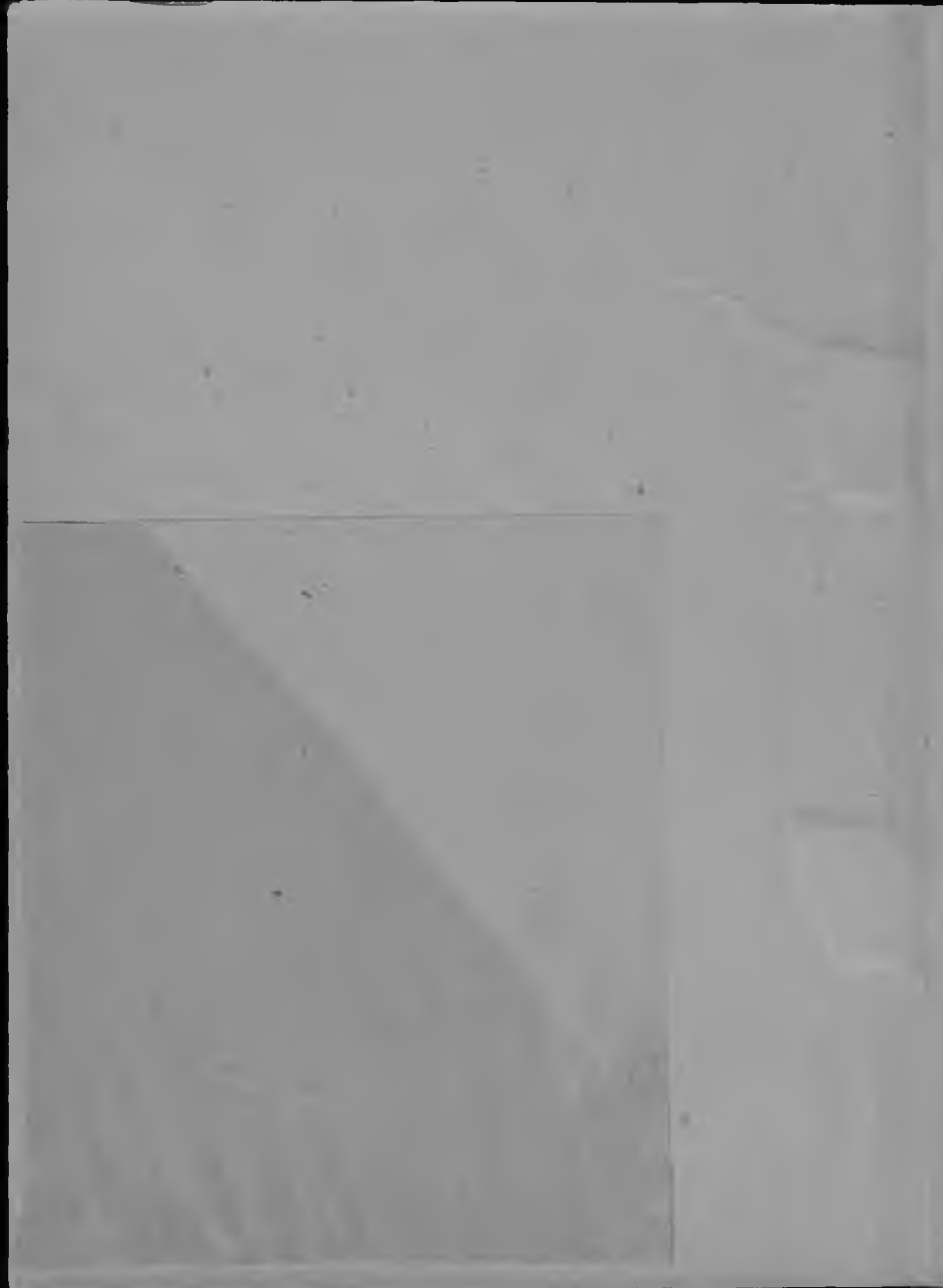

1875

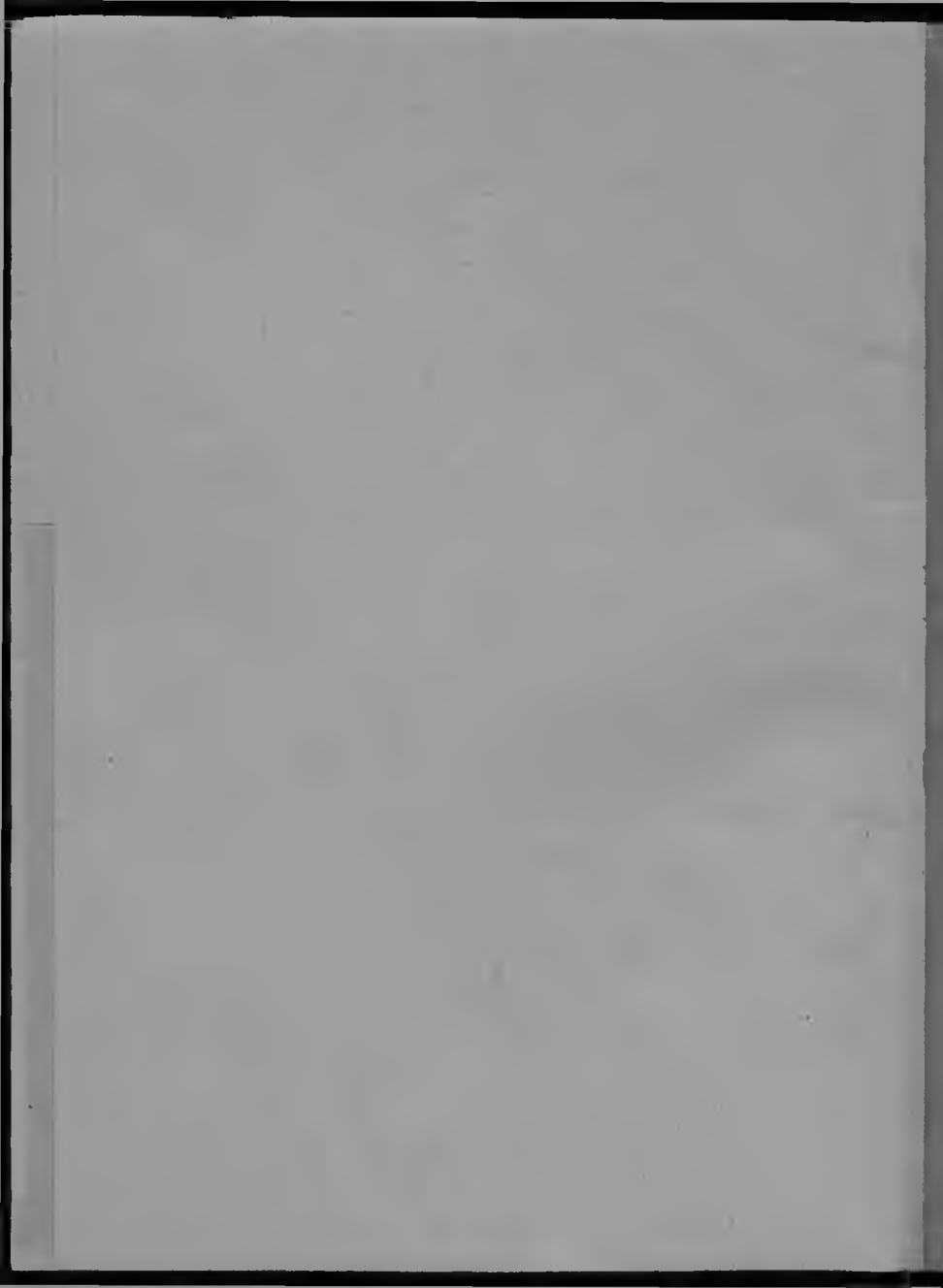
1875

The following is a list of the names of the persons who have been
 admitted to the membership of the Society since the last meeting.
 The names are given in alphabetical order, and the date of admission
 is given in parentheses.

Mr. J. H. [Name] (1875)
 Mr. W. B. [Name] (1875)
 Mr. C. D. [Name] (1875)
 Mr. E. F. [Name] (1875)
 Mr. G. H. [Name] (1875)
 Mr. I. J. [Name] (1875)
 Mr. K. L. [Name] (1875)
 Mr. M. N. [Name] (1875)
 Mr. O. P. [Name] (1875)
 Mr. Q. R. [Name] (1875)
 Mr. S. T. [Name] (1875)
 Mr. U. V. [Name] (1875)
 Mr. W. X. [Name] (1875)
 Mr. Y. Z. [Name] (1875)

ПОЖАР ВАШТАРЭШ
КУЧЭДАЛМАШ

1023
698

МАРГОСИЗДАТ

г. Йошкар-ола . . . 1933 г.

the 1990s, the number of people aged 65 and over in the UK has increased from 10.5 million to 13.5 million (19.5% of the population).

There is a growing awareness of the need to address the needs of older people, and the Government has set out a strategy for the 21st century in the White Paper on *Ageing Better: A Strategy for the 21st Century* (Department of Health 1999). This sets out a vision of a society in which older people are able to live well, and to contribute to society. The White Paper sets out a number of key objectives, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to participate in society; and to ensure that older people are able to contribute to society.

The White Paper also sets out a number of key actions to be taken to achieve these objectives, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to participate in society; and to ensure that older people are able to contribute to society. The White Paper also sets out a number of key actions to be taken to achieve these objectives, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to participate in society; and to ensure that older people are able to contribute to society.

The White Paper also sets out a number of key actions to be taken to achieve these objectives, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to participate in society; and to ensure that older people are able to contribute to society. The White Paper also sets out a number of key actions to be taken to achieve these objectives, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to participate in society; and to ensure that older people are able to contribute to society.

The White Paper also sets out a number of key actions to be taken to achieve these objectives, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to participate in society; and to ensure that older people are able to contribute to society. The White Paper also sets out a number of key actions to be taken to achieve these objectives, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to participate in society; and to ensure that older people are able to contribute to society.

The White Paper also sets out a number of key actions to be taken to achieve these objectives, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to participate in society; and to ensure that older people are able to contribute to society. The White Paper also sets out a number of key actions to be taken to achieve these objectives, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to participate in society; and to ensure that older people are able to contribute to society.

The White Paper also sets out a number of key actions to be taken to achieve these objectives, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to participate in society; and to ensure that older people are able to contribute to society. The White Paper also sets out a number of key actions to be taken to achieve these objectives, including: to improve the health and well-being of older people; to support older people to live independently; to ensure that older people are able to participate in society; and to ensure that older people are able to contribute to society.

Мар.

2-800.

ПОЖАР ВАШТАРЭШ КУЧЭДАЛМАШ

Г.П.Б. в Янгр.

Ц. 1933 г.

Акт № 1192

Инв. № 2086

МАРГОСИЗДАТ

г. Йешкар-ола 1933 г.

Комбинированный перевод с брошюр: Ф Михайлов —
Борьба с пожарами в совхозах и колхозах химическими огне-
тушителями“ и Королев А., Понфидин Г.—„Борьба с дере-
венскими пожарами.“

Перевел Анисимов.

Иошбар-Ола, 1-я Тип. Маргосиздата. 1933. Мароблит № 80. Тираж 3000.
Наряд № 44. Формат 5×8. Печатных листов 1¹/₈, в листе 38000 знаков.
Сдано в проиств. 28/III 1933 г. Подписано к печати 21/IV 1933 г.

Пожар дэн могай, мыньар ЭНГЭК ЛИЙЭШ.

Пожар калык, кугыжаныш погым: фабрик-заводым, суртым, вольыкым пэш шуко пытара. Адак йужгынам айдэмаат пожарэш колэдат. Пожар мыланна пэш осал туцман. Пожар дэн мэмнан суртна, вольыена—ала кунар шүдө ий годсэк пүж вүднам йоктарэн, орланэн погымо шэргэ акан погына тыманмэш ломыжыш савырна. Кызыт ожнысо тыгыдэ кресаньык озанлыкым кугу колхозыш, комуныш савырэн ик кугу озанлыкым ышты-маштэ, пожар ванштарэш кучэдалмэ пашам пэш кугун ыштышашна уло.

Йаллаштэ оралдат олым дэн лэвэдмэ, сурт коклаштат олым, куштыра, вашкэ тул нижман моло арвэр шала кийат. Сандэнэ пожар шукужым йаллаштэ лийэда. 1860 ий гыч 1909 ий мартэ тошто Россияштэ 2 миллион пожар лийын, пэлыжэ утларак пытартып 15 ий жапыштэ лийын. 1895 ий гыч 1909 ий мартэ 3 миллион сурт йүлэн, 1½ миллиард тэнгэаш энгэк лийын. Ий йэда 100 миллион тэнгэаш энгэк лийын шогэн. 1910 ийыштэ пожар адакат шукурак лийын, 100 түжэмыш

шуын, 127 миллион тэнгэаш энгэкым кондэн. 1.945.695 пожаржэ йаллаштэ, моло 176.144 олалаштэ лийын. Тыжэч 100 пожарыштэ 91 пожаржэ йалыштэ лийын, олалаштэ 9 вэлэ.

Рэволюций дэч вара 1925 ий мартэ пожар лиймэ шотлымо огыл. Тулэч вара чотлыма гыч тыгэ койэш: Мэмнан РСФСР-так 1925-26 ийыштэ 90 түжэм пожар, 67 мил. тэнгэаш энгэк (80 түжэм пожаржэ—47 мил. тэнгэаш энгэк йаллаштэ) лийын. 1926-27 ийыштэ 100 түжэм пожар, 57 миллион тэнгэаш энгэк (90 түжэм пожаржэ, 46¹/₂ миллион тэнгэаш энгэкшэ йалыштэ) лийын. 1927-28 ийыштэ 95 түжэм пожар, 46 миллион тэнгэаш энгэк (83 түжэм пожаржэ, 39 миллион тэнгэаш энгэкшэ йаллаштэ) лийын. Тидэ сипыр гыч СССР-лан, йал озанлыклан пожарын пэш кугу осаллыкшэ, энгэкым кугун ыштымыжэ пэш раш койын шога.

Пожар, тудын тынар кугун энгэкым кондымыжо тыгай шот дэнэ лийэда:

1. Оласэ, йалысэ калыкын тул да пожар ваштарэш кучэдалмэ пашаш кўлын пиждымэ дэнэ.

2. Калык ышкээк тулым, вашкэ йўлшў узгарым, арвэрым шала кышкылтмэ дэнэ.

3. Тул, пожар ваштарэш кучэдалмэ пашам кашакын, пырлыа кэлшэн ыштыдымэ дэнэ.

4. Мэмнан йаллаштэ оралдым пу дэнэ,

олым дэн лэвэдмэ дэн, тул пижмэ ўзгар шала киймэ дэнэ, пожарым күлэш сэмын вашкэ йўрыкташ пиждымэ дэн, адак тылэч моло шот дэнэ. Тул икана пижэш гын, кугун шарлэн, пэш шуко оралдым, чодрам, пасум, олыкым пытара. От йўрыктө гын, түдо пэш кугун калык погым пытара, чыла йўлэн пытымэк ижэ чарна.

Тидэ осал тушман дэнэ, энгэк дэнэ пэш талын кучэдалаш күлэш. Мэмңан правитэльствэ ты пожар дэнэ түрлын, пэш чот кучэдалэш гынат, калык полшыдэ сэнгащ ок лий. Йалысэ калык ышкэ полпаш пижэш гын вэлэ тидэ „Йошкар агутаным“ сэнгэн пзэмдаш лийэш. Садлан, чыла крэсаньыкат тул ваштарэш кучэдалын, йўрыктэн монтышо лийман, тунам вэлэ сэнгэт.

Пожар дэнэ түрлын кучэдалаш лийэш:

1. Оралтым йўлдымө ўзгар дэн: кэрмыч күртнө, бэтон дэн ыштыман.

2. Пожар дэн кучэдалмэ түрлө законом ылышыш пургэн шогыман.

3. Пожар командэ, орол, йаллаштэ эрэ йамдэ лийман.

4. Пожар йўрыктымө машин сайын төрлатымэ лийын шога гын, огнэтушитэль маным суртышто кучэт гын, пожарым тўнгалмыжэ годымак вашкэ йўрыкташ лийэш.

Пожар ышкэ шотшо дэнэ йалысэ пожар, чодыра, олык, торф кушлаштэ лийшэ пожар

шот дэн шэлалдэш. Мэ ончыкыжо, кузэ пожар дэнэ кучэдалман, кузэ йӧрыктыман, кузэ пожар дружиным погымо нэргэн ончыктэна.

Кузэ йалыштэ пожар лийэш, кузэ тудын ваштарэш кучэдалман.

Йалласэ пожар шукужым калыкын ышкэнжын осаллыкшэ, йонгылышыжо дэнэ лийэда. олтымн конгам күлэшын огыт ончо, ламным сайыо огыт кучылт, сорта дэн шырпэ, тамака тулым йӧрыктыдэ кышкат, кэнгэжлан тўныкым, погынышо шўчым ўштын огыт эрыктэ, түрлӧ күлэшлан оралдэ воктэнак тулым олтат, изи йоча-влакын тул дэн мотмыштым огыт шэкланэ.

Адак йалысэ пожар шукужым конгам йонгылыш оптымо дэн, тўныкым пырдыж, лэвэдыш она воктэн оптымо дэнэ, шўкшў конгаш ончыдэ — шэкланыдэ олтымо годым лийэш. Садлан ниным пэш шэкланэн ончэн шогыман.

Йалыштэ конга пырдыж воктэн, пундашыжым пэш вычкыж ие начаш кэрмыч дэнгына опгалтэш, сандэнэ конга шэлышталтмэкэ тул лэкташ тўналэшат кукшо пырдыжыш, пундаш онгаш тул вашкэ пижэш.

Садлан конга ырэн пырдыжэш тул пижын ыжнэ кэрт манын пырдыжшым, пундашыжым кўжгын кўвар гычак оптэн кўзыман, конга

пырдыж 26 см. дэч вичкыж, тўнык 13 см. дэч вичкыж лийман огыл. Конга, тўнык пырдыж воктэн опталдэш гын, кәрмычым 40 см. кўжгытын оптыман. Тўныкым ләвәдыш дэч эртарән оптыман. Адак тўнык гыч, конга шәлшыла гыч тул ойып йогымо дән пу, олым оралтыш вашкә тул пижәш. Конгаш, тўныкыш шүч кўжгын погына да, тул вашкә пижәшат, тужәч ләктын мардәж дән кайа. Садлан конгаштә, тўныкыштә шәлшым ўжмәк вигак шүн дәнә тушкән шындаш кўләш, тылызәш 1-2 кана конгам, тўныкым әрыктән шогыман. Конгаш олтымо годым, конга гыч тулан шү кўварыш пудәшталт йога да кўвар, ужын от шуктыгын, йўлаш тўналәш, пожар лийын кәртәш. Садлан тыгә пожар лийын ынжә кәрт манын, конга ончылсо кўварәш кўртнбә, калай ластыкым шарыман, кукшо пум, вашкә ылыжшә ўзгарым кўварымбак оптыман огыл, вара тулан шү возәш гынат пижыв ок кәрт. Конгаш пуым оптән кәросин дән да монь ылыжталп нигунамат ок йөрә, красиныш тул пәш вашкә пижын пөрт тич шарлән кәртәш. Тул модыш огыл, тидым чылалан шинчыман. Конгаштә йўлмә годым изи йоча-влакым пөртәш ышкәтыштым кодаш ок йөрә, нуно тул дәнә модын пожарым ыштән кәртыт.

Конга гыч шокшо ломыжым әрыктән лукман огыл. Уқә гын, мардәж тулан ломыжым

олымыш, шүкшакыш үштын наггайат, пожар лийын кэртэш. Шүлан йёрыктымō годымат тулшолым пу атыш нигунамат опташ ок йёрō, күртнō атыш онтэн, сайын чот пэтырэн кодыман.

Түннык вуйэш, тул ойыш ләкмә дәч, күртнō воштыр дән шоктэм ыштыман, шоктә ок лий гын, тул ойып олым, онга дәнә ләвәдмә оралдыш йогән тулым пыжыктән кэртэш. Пожар лампә гычат лийын кэртэш. Красинан, йўлышō йандау лампә сақыма гыч возәшат пудырга, рәлшә красиныш тул пижын талышна да пожар лийэш. Потолыкыш сақымә, пырдыж воктән пыжыктымә лампә, пум чот ырыктән, тулым пыжыктән кэртэш. Садлан кәч могай лампымат мучыштыдымашын пырдыж, потолок дәч өрдыжәш сақыман. Лампым калай, той дән ыштыманым налман. Потолкәш, лампә тураш, калайым кырыман, лампыжә потолокыш 62 см. ыжнә шу, пырдыж воктән сакәт гынат, калайым пыжыктыман. Лампым пәлп шәкләнән кучылташ күләп, тудым әрыктән от шого гын, көргыш погынышо шүкәш тул пижын, көргыш наләшат тулым кышкәш тўгаләш. Лампым нигунамат күшычын пуән ит йёрыктō, ончыч тулым изәмдә, вара өрдыж гыч пуән йёрыктō. Лампә йўлмō годым лампыш красиным нигунамат ит опто, тулым воктәкшә ит намийә, красин тулым шүшын наләшат талын йўлаш

тўналәш, красиным йандау, кўртнѳ атыш
оптән, чот пәтырән, тул дәч ѳрдыштѳ кучы-
ман. Лудым волык дәк, клатыш коштмо го-
дым, тулым чараш кучән ләкман огыл, фо-
нарь кѳргѳш коштыктыман, тул шўнѳ пуыш,
олымыш пижын кәртәш.

Пожар шуко адак тамака шупышма гыч
лийәш. Тамака шупышпо йын котшыжым
(окуркыжым), шиждә туланымак куш шуын
тужан кудалта. Тудо вара әгын кийән олым,
шудо ораш пижәш. Олым коклаштә, орал-
тыштә улмо годым тамакам чылтак шупыш-
ман огыл. Кодшо окуркым, шырным вудыш
кудалтыман, йѳрыктыман.

Кәнәжым оралдә воктән тулым олташ, сурт
кѳргѳш самварым шындаш ок йѳрѳ, самова-
рын ўлыл рәшотка гыч йогышо тулан шўйым
мардәж пуән нангайат ылыжтән кәртәш. Сам-
вар гыч тул кўварыш йогат, кўварым йў-
лалта, садлан самварым кўвар ўмбақ, пѳкѳ-
нѳш шындаш ок лий. Кўләшлан тулым
кучылтмо годым пәш шәккләнән кучылташ
кўләш, изи йоча-влаклап тулым нигунамат пү-
ман огыл, тунам вәлә пожарым изәмдаш лийәш.

Йалыштә пожар дәч кузә утаралтман.

Кәтә кунамат пожар йалыштә тўналәш
гын, йужгынам шагал дән огыл, чыла йалгә
әрыкта, ломыжыш савыра. Йаллаштә оралтә

пу, олым дән ыштымэ, пәш чүчкыдын, йыгырэ шинчат, кок оралтэ коклаштэ чара вэр кодымо огыл, кодымо гынат, тушто олым, пу, тылэч моло кукшо ўзгар шала кийат. Адак, пожар тўнгалмэкэ калык содор погынэн йўрыкташ ок пиж, нимогаш ўзгарышт укэ лийэш. Ик сурт йўлаш тўнгалмэкэ пошкудо оралтэшат тул вашкэ пижэңи, тужэч адак умбакат кайа. Тудым мэмнан сэнгэн кэртшашна лийэш гынат, ўзгар укэ дән, вашкэ йўрыкташ пиждымэ, моштыдымо дән туллан вуйым пуэна. Оралтэ кокла тора лийэш гын, ик оралтыш пижмэкэ, вэс оралтыш тул вашкэ пижын ок кэрт. Садлан, оралтым ыштымэ годым кок оралтэ коклаштэ чара вэрым кугун кодыман. Оралтым ыштымэ годым план шот дэнэ шындыман, план почэш оралтым торан шындылат гын, коклажым эрыктэн, йандарын кучэт гын, пожар дэч утлэн кэртат. Кок оралтэ коклаштэ йара вэр 9 м. дэч мўнгө ыжнэ лий. Аншат кудо, монча, агун моло оралтэ дэч ўрдыштө лийман. Олым, олтышаш кукшо пу, тылэч моло 9 мэтр ўрдыжэш опалтман. Илымэ цўртыштө олтышаш кукшо пуым кугун кучыман огыл; олым, шудо, кэросин, тылэч моло йўлшө ўзгар ынжэ лий.

Пожар дэч утаралташ оралтэ йыр лышташан пушэнгым шындылман, лышташан пушэнгэ дэч моло пожарлан вацтарэш шогышо, тулым кучышо нимат укэ. Пушэнгэ

оралтэ дэч 4-10 мэтр мартэ өрдыштө лийман, кок кум рат дэн шындылаш күлэш, пушэнтгэ коклажэ 2 мэтр лийжэ. Иман пушэнгым сурт воктэн кучыман огыл, тудо кишан, вашкэ йулаш тунгалэш. Лышташан пушэнтгэ вэлэ тулым, тул ойышым авыра, ик сурт гыч вэс суртыш туллан корным ок пу. Пушэнтгэ шындылмэ пашалан уло вийдэн пижман.

Пожар дружин.

Пожарым кашакын погынэн ик сэмын йөрыкташ пижман. Түрлө үзгар: товар, пагор, вэдра, пожар йөрыктымө машин, огнэтушитэль ситышын лийман. Ты үзгарым кучылт мошташ туныктымө йын-влакат күлыт. Пожар йурыктымө үзгарым погаш, калык полша гын, йөсө огыл, погаш вашкэ лийэш. Түгэ гынат, тудо үзгар пэлэн мастар йыным от шогалтэ гын, тудын дэн нимат ышташ ок лий.

Олаштэ пожар дэнэ күчэдалаш лұмын дружин уло.

Йаллаштэ тыгай пожар дружиным кучаш йөсырак. Түгэ гынат, машина дэнэ пожар ваштарэш күчэдал моштышо йынгым кучашак күлэш. Кажнэ йэн машиным, моло үзгарым кучылтын, тулым йөрыктэн мошта манаш ок лий. Машин, түрлө үзгар дэнэ по-

жарым йӱрыктэн мошташ ӧнчычак йамдылалт шогыман, пожар годым ижэ тунэмаш ок лий, тыйын тунэмметым тудо ок вучо. Маши́н дэн ўзгарым шинчалп, кучылт мошташ кресаньык кокла гыч туныкташ йалыштэ добровольный пожар дружиным почэдыман. Дружин члэн сласэ сэмынак пашам ышташ тўнгалыт, пашадарышт гына ок лий, пожар лиймэ годым тугай пашамак ышташ тўнгалыт. Пожар дружинын члэнышт-влак йара жап годым да монь пожар йӱрыктымӧ пашам тунэмаш тўнгалыт, туныкташыжэ нунык кокла, гычак пашам сайын ыштэн моштышо, пожар пашам шинчыштэ сайлалтыт. Тудак дружинын начальникшэ лийэш.

Тыгай дружинын пэш кугу пайдажэ уло, пожарым кашакын чумыргэн, моштэн ыштыманштэ вэлэ йӱрыкташ лийэш. Йужгынам моштэн паша ыштыманштэ лу вэдра вўд дэнат пожарым йӱрыктэн кэртат. Пожар йӱрыкташ машиным, моло ўзгарым кучылт моштышо пожар дэч нигунамат ок лўд, моло сэмын ышкэ погыжым погаш пиждэак, пожар йӱрыкташ пижэш. Пожарым кэч кунамат вашкэ йӱрыкташ пижман, тидлан сай орол лийман, тунамак калыкым ўжын шуктыжо. Тэвэ тидланак дружин пэш кўлэш, тудо пожар йӱрыктымӧ пашам вўйлатэн шогаш тўнгалэш. Тудын члэнышт чыла машин дэнат йӱрыктэн манштышо лийышт, нуно

Ышкэ начальник мутым колыштын, пашалан чот пижын пожарым вашкэ сэнгат.

Дружин члэн шагал гоным моло йэнг вүд нумалаш, машиным тулаш, тылэч молым ышташ чот полшышт. Дружин укэ гын, пожар йөрүктымө үзгарым нигэат ок ончо, рүдангын, лаврагын, кошкэн-шолдыргэн, шаланэн пыта, вара пожар тўналмэк үзгарым кычалын огыт му, йара кид дэн куржын мийатат нимом ыштэн кэртдэ йўлымым ончэн шогат.

Дружин лийэш гын, нигунамат тыгай шаланышэ обоз ок лий, тудо тунэмшыжла эрэ ачалэн, тёрлатэн шогаш тўгалэш.

Дружин члэн-влак түрлө пашалан пелалтыт: ик кашакшэ товар пашам, пуч, вүд, оролмо пашам ышташ тўгалэш.

1. Товар пашачэ-влак пожарыштэ оралтым сўмыраш, погым утараш, вольыкым, күлэш үзгарым погаш пижыт.

2. Пуч пашачэ-влак машин пуч дэнэ пожарыш вүдым колташ тўгалыт.

3. Вүд нумалшэ-влак вүдым нумалын машинылан ситарэн шогат.

4. Орол-влак утармэ погым оролэн, моло күлэш полышымат ыштэн шогат.

5. Огнэтушитэль дэн пашам ыштышэ-влак ышкэ пашаштым ыштат.

Дружинэ тыгэ шэлылтэш:

1) Чыла дружинылан ик начальник лийэш, 2) тудын помошник-влак, 3) отряд начальник, 4) дружин члэн-влак лийыт. Моло кўлэш пашалан, дружинын погынымашыжэ сайлэн, члэным ик папа гыч вэс пашаш кусарэн кэртит.

Дружин начальником, члэным, моло пашачымат погынымаш сайла, пунчалжэ ик ийлан йёршө лийын шога, отряд начальником дружинын начальныкшэ шогалта.

Дружиныштэ чыла пашамат: туныктым, пожар йёрыктымө пашам, пожар обозым, тылэч молымат начальник кўштымө почэш ыштат. Тудо түрлө пашаштыжат вуйын шога, члэнышт тудын кўштымым шуктэн шогат, колыштыдымо члэныштлан выговорым, тылэч моло мэрым пуэн шога.

Начальникын пышыкалшыжэ кўлэш го-дымначальник олмэшат кодын кэртэш, пышыкалшылан отрядын начальникшэ лийэш. Отряд начальник члэн-влакын пашам ончэн шога, пожарыштат, тунэммаштат тудо вуйлата, члэн, спискым ыштэн, пожар ўзгарым эрыктэн ончэн шога. Озанлык вуйлатынэ (завхоз) чыла пожар йёрыктымө (машин, пагор, бочко, орава тылэч моло) ўзгарлан вуйын шога, шўкшў, тошто ўзгарым ачалыкта, уэмдыкта, рўдангмэ дэч эрыктыкта, пожар дэч

эрыетыкта, пожар дэч вара ик вэрыш чумыртыкта. Тидэ чыла тудын кидыштыжэ лийэш.

Дружин члэн-влак:

1. Пуч йўкым колын тунамак пэш вашкэ кўштымб вэрыш чумыргат.

2. Дружин начальнидын ышкэ отряд начальнидышт, дружин начальник мут почэш пашалан пижыт.

3. Начальник кўштыдэ пожар гыч кайэн огыт кэрт.

4. Кўштымб кэчылан жапыштэ тунэман погынат, мийэн кэртшаш огыл гын, начальниклан ончычак увэрттарат.

Начальник мутым колыштыдымо-влак, пашаштэ йогыланышэ-влак тунамак начальник кўштымб почэш дружин члэн гыч лүкталтыт. Осал пашам ыштымылан, погынымаш пунчал почэш, начальник нұнылан кўлэш сэмын сутым ышта. Дружин ышкэ пашажым устав почэш ышта. Уставшым пожар управлэныштэ налыт.

Мо тугай пожар обоз, мо тушто лийман.

Пожар йбрыктымаштэ эн талэ машина— насос. Насос лўмын кужу пучан ыштымэ, тидэ пуч гыч вўд кугун-кўжгын йўлшб вэрым талын пэрэн, ночкэмдэн тўлым вашкэ йбрыкта. Йўлышб вэрыш вўдым йоктарымэ дэнак ту-

лым йӱршӱш чараш ок лий, талын пӱрӱн,
вӱд чыла вӱрӱ тӱмжӱ, тунам вӱлӱ тул йӱр-
шӱш пыта. Насос пуч тидланак ыштымӱ,

Пучым кокытым кучаш кӱлӱш, иктыжӱ
локтылалдӱш гын, вӱсӱ йамдӱ лийжӱ. Вӱсыж-
лан „Чӱлӱнж“ луман пучым налаш кӱлӱш,
тудо вӱдым утларак мӱндырк колтӱн кӱр-
тӱш. Тудым вӱдыш ушӱн шындӱт гын, тулӱн
шогымаштӱ шкӱжак вӱдым пуӱн шогаш тӱ-
нгалӱш. Пуч-влакым сайын ончыман. Пучым
моло машинымат кукшо амбарыштӱ кучыман,
йӱр логалман огыл, амбарыштӱ шокшо лийын
шогыжо, машин кылмӱн пужлӱн кӱртӱш,
шокшо вӱр укӱ гын, чӱчкыдын ӱрыктӱн шогы-
ман, Пучшым пӱртыштӱ кучыман. Пожа-
рыштат нуч дӱн сайын коштман, лаштырты-
ман, шодыштман огыл. Тудым, папа пытымӱкӱ
сайын ногӱн пыштат.

Пожар гыч толмӱкӱ машиным тунамак ӱрык-
таш нижман, лаврам, опшам мушкын, винташ-
тым пӱнгыдӱмдӱн уӱш йамдылӱн шындыман.
Машин коштыкташ цосна орава лийман, ту-
дын дӱн моло ӱзгарымат коштыкташ лийӱш.
Пожар машина пӱлӱн шокш (рукава) дӱнӱ
гайка пӱш кӱлӱш ӱзгар улыт. Кӱчык шокш
тавӱ вӱдыш огӱш шу, садлан кокытым ик-
тышкӱ ушӱн шуйаш лийӱш, шокш таза
лийжӱ, рожан лийӱш гын, вӱдшӱ ӱрдыш кайа
да ончык талын колтӱн ок кӱрт. Адак пожа-
рыштӱ тудо тӱрлынат локтылалт кӱртӱш,

тошкалтын, иктажв эрә йыгалт вашкә шүтла, садлан сайын ончыман, лукын ыштыман огыл, орава, пөрнъа йўмак пуртыман огыл, көргыжымат мушман.

Пожар годым машинын шокш (рукава) шүтла гын, тунамак посто дәнә пәнгыдә кандра дән пўтырән кылтыман. Пожар гыч толмәкә сайын уәш ачалыман. Тәлым ночко шокшым кылмыктыман огыл, кылма гын, пәш вашкә изиш түкәт гынат, кўрышташ, шәлышташ тўгаләш. Тудым сайын мушмәк ижә коштыман, от муш гын, лавра, ошма пижын кошка да выньәрым пужа. Шокшым мардәжәш коштыман, кәчә шокшо ынжә логал, тудо кәнәта кошта, адак шокшо иөртәш, мончаш копиташ лийәш. Шакш мучашласә гайыым пәнгыдын шындыман, укә гын, шўлыш кайа, вўдым чот шўкән талын пуән ок кәрт.

Пожар йөрыкташ пәш шуко вўд кўләш, вўдым вәдра дән, утларакшым бочко дәнә шушшыктыман. Насослан вўд чарныдә лийын шогыжо. Йаллаштә йәр, пўйа вўд дәк кошташ лўмын ыштымә корно укә, изи корно вәлә гын, кыд дән шушшыктымо бочко— 15 вәдран, ик имнъә дәнә 25 вәдран, кок имнъә дәнә—45 вәдран лийман, түләч кугужо томам корнышто шушшыкташ нәлә лийәли.

Вўд шуишыкташ бочкым ораваш пәнгыдын кўртнылән шындыман, бочко ончылан шинчаш вәрым ыштыман. Кәгәжым бочкым

вўд дэч посна шинчыктыман оғыл, вўд оқ
лий гын; кошкэн шолдырга да йоғаш тўнга-
лэш. Бочкым пэтырэн шинчыктыман оғыл.
Пэтырэт гын, вўд шопа. Тэлым шокшо пёр-
тыштө шинчыкташ оқ лий гын, бочкэш вў-
дым кодыман оғыл—кылма да бочкым пудэш-
тара, шэлэш.

Пожар годым топкалтыш пэш күләш,
сандлан пожар обозышто топкалтыш 2-3 лий-
ман, кужу, пэнгыдэ лийжэ, пөрт ўмбақ бұзап
йбнан лийэш. Топкалтышым таза, пэнгыдэ
пушэнгэ дэн ыштыман, пожар годым кузы-
маштэ ыжвэ пудырго, адақ нумалаш куш-
тылго лийжэ. Топкалтышын коқ мучашы-
жымат күртнбө дэнэ кошартыман, мыландэш
да пырдыжыш пэнгыдын шоғалташ лийжэ.

Гидропульт лўман изи насос уло, нунын
кокла гыч кресаньык коклаштэ „костыль“
лўманжэ сайрак. Тудо пэш куштылго, 10 кг.
нэлытан вэлэ, вўдым чоғ шыжыкта, 13 мэтр
торап колта, ик минутышто 4 вэдра вўдым
вэлэ пытара. Пожарым вўд дэн йөрыктымө
дэч посна, йўлшө оралтым шалаташ күләш,
шалатымэ дэн тул вий изэмэш, вэс оралтыш
төрштөн оқ кэрт. Оралтым шалаташлан па-
гор күләш. Күртнбө пагор 3-10 кг. нэлытан
лийэш, 6-7 мэтр кутышай пу бургэш пы-
жыкталтэш. Вўд вэдра пожар дружиныштэ
10-15 мужыр лийман. Адақ бочкыш вўдым
коштал опташ ик вэдра бочко пэлэн лийман.

Вудым коштал налап огайман вэдра кылэш каднрам кылтыман.

Адак пожарыштэ лом кўлэш, тудо пэш нэлэ ыжнэ лий, куштылгыракым ыштыман. Товарым пожар годым лэвэдыш, кўвар, окна йанак пужаш кучат. Кўртнѳо кольмо кэнгэжлан опшам, рокым кышкэн пожарым йѳорыкташ кўлэш, пу кольмо дэнэ тэлым лумым кышкэн тулым йѳорыктат. Адак пожар обозлан мочыла дэн пидмэ помыла кўлэш, тудын дэн йўлыдымѳо йыгырэ оралдым вўд дэн нѳртѳн шогэн, тул пижаш эркым пуман огыл.

Пожар йѳорыктымѳо ўзгарым аралымэ лэваш.

Йаллаштэ шуко вэрэ пожар лэваш укэ дэнэ, машиным, тылэч моло ўзгарымат чара вэрыштэ шинчыктэн чот доктылыт, машин йѳордымашыш лэктэш. Садлан кўлэш вэрыштэ кучаш, ик вэрыш погэн арун кучаш, лэваш кўлэш. Лэваш шокшо, кугу, чыла пожар ўзгарым кучаш лийшашлык лийман. Кугурак йалыштэ пожар лэваш ўмбалаан куго тошкалтышым (вышкым) ыштэн оролым шогалтыман. Пожар лэваш йал покшэлнэ, моло крэсаньык оралтэ дэч посна, 20 м. ѳрдыштѳо лийман. Пожар годым ыжнэ йўлѳо манын посна ѳрдыжэш ышталтэш, йыржэ лыштанан пушэнгым шындат. Лэвашым кэрмыч дэнэ, моло йўлдымѳо ўзгар дэнэ ыштыман,

лэвэдышым кўртнѳ. чэрэпицэ дэнэ лэвэдман, потолок ок лий гын, лэвэдышым кок пачаш лэвэдман, вара пэнгыдэ, шокпо лийэш, шокшыжо 5-8 градус чоло кўлэш. Лэваш, кўваран лийжэ, мыландэ ўмбалнэ шогыктымо дэп орава пужла; шўаш тўнгалэш; йандарын кучаш ок лий.

Лэваш капка кугу, тўжвак кок могырыш ногман лийжэ. Лэваш воктэн орол имньылан шогаш посна лэвашым ыштат, кэчэ йыда эрыктэн шогат, кочкыш опташ вол лийэш. Имньэ воктэн иўдшѳ, кэчыжэ орол шога. Тудак пожар йѳрыктымѳ ўзгарымат ончэн, — эрыктэн шога. Пожар йѳрыктымѳ ўзгар, машин, пагор, орава, тылэч моло эрэ йамдэ лийжэ, туштак тэгыт, эрыктымэ арвэр лийман. Лэвашым йўдым понар дэнэ волгалтарэн шогыктыман. Сорта, шырпэ кўлэш жанлан йамдэ лийман. Тўрлѳ ўзгарым нумал шалатэн пытармэ дэч лэвашым тўкылэн шинчыктыман. Чыла арвэр учотышто лийжэ.

Имньэ вўта.

Имньэ вўта пожар лэваш воктэлнак посна ышталтэш, вўта гычын лэвашыш омса лийман, кычкымэ ўзгар имньэ воктэнэ йамдэ лийжэ, имным кэч кунамат вуйжо дэнэ омса вэлыш шогалтыман, тыгай-тугай лиймэкэ вигак кычкаш йамдэ лийжэ. Вўта кўвар пэнгыдэ кўжгў онга дэн шарымэ лийман, пыр-

дыж кок мogyрышто кок окна лийэш. Имньэ шинчаш волгыдо вигак пэрнымэ дэч окна имньэ вуй дэч күшнө лийман. Вўтам эрыктэн шогат. лэвашыштэ кычкымэ ўзгар кум-ныл имнылан ситышын йамдэ лийман.

Кычкымэ ўзгарым, машиным. паша пы-тымэкэ эрыктэн, ўлэн шындаш күлэш. Пожар годым орол имным вэлэ огыл, молынымат намийэн кычкыман.

Вўд йамдылмаш.

Пожарым вўд дэч посна сэгаш ок лий, садлан вўд эрэ йамдэ лийман. Йэр, энэр вўд воктэнысэ йалыштэ тидым йамдылаш йосө огыл. Йэр воктэн вўдым кошталаш, имньэ дэн мийаш көрпым, онгай вэрым ыштыман. Тэлыланат вакым шўтэн шогыман. Вўд укэан вэрыштэ тавым, пўам кучыман.

Урэм кок мogyрэншат 40 вэбран бочко дэн кок пөрт кокла ғычын вўдым кучыман. Тидэ бочкыш кок сурт оза вўдым тэмэн шогат. Тэлылан йоктарман. Адак вўдым оралдэ ум-бач йогымашэш лакым күнчэн кучаш лийэш. Тавым эрыктэн шогаш күлэш, укэ гын куш-тыра тэмэшат куакшэмэш. Адак корэм пун-дашэш кугу лакым күнчэт гын, вўд погынэн шинчаш тўналэш, пожар годым налаш сай лийэш. Кугу йалыштэ кугу бочкым 750 вэдра вўд пурыманым ыштат да тудын йўмалан тавым күнчэн насосым шындат, брдышкө кран

гыч насос дэнэ түлэн вигак бочкыш йоктарат. Кугу бочкым пу дэнат чонгэн, кэрмыч дэнат ыштап лийэш. Пу дэнэ ыштымыжэ шүлдэш толэш да вашкэ шүэш.

Йал воктэн кэч куштат пұам пұэн вұдым кучаш пэш онгай. Тидэ пэш куштылго паша, оксат шуко огэш кұл, кашакын погынэн вашкэ. пұаш лийэш, пұа гычын пожар гоным вуд кошталашат куштылго.

Пожар нэргэн узэртармаш.

Пожарым йөрыктэн сэнгаш — тўнгалмыжэ почэшак тунамак вэлэ куштылго. Талышна гын, вара тудым сэнгаш нэлэ. Садлан йўлаш тўнгалмэк тунамак калыкым, йўдым малшым кычкырэн, йөрыкташ ўжман. Йўдым чыла йалыштат орол лийжэ, йўдшб, кэчыжэ оролыжэ, малыман огыл, малэт гын, йошкар агутан талышна да кугун вэрым налын кэртэш. Орол пожарым ужмэкэ, онгыр альэ пуч йўкым'иуэн калыклан шиштара, йал мучко куржын савырна, шкэжэ тунамак, машиным моло ўзгарым, имным кычкэн йамдылаш пижэн.

Пожарым кузэ йөрыктыман.

Йалысэ пожарым йөрыкташ пэш йөсө, тўрлө ситыдымаш лэктэш. Оралдэ олым дэнэ лэвэдмэ, чўчкыдын шинчат, сандэнэ ик оралдэ дэч вэсэ дэк тул писын куржэш. Пожар дружин члэн-влак кэнгэжым пасушто лийыт, тунам калык, дружин вашкэ погынэн ок шу,

тул пэш талышна, вара йӱрыкташ йӱсӱ лийӱш. Тыгай годым дружин начальник папалан чот, моштэн пижӱш гын вӱлӱ авырэн налын, сӱнгэн кӱртӱш. Дружин члӱн-влак сигнал йӱжым колын тунамак погынӱн тӱрлӱ папаш пижыт, ик кашак обоз дӱк, вӱс кашак вигак пожарыш куржын ышкӱ отряд начальнигышт командӱ почӱш папалан пижыт. Вӱдым пожарыш чарныдӱ шудшыктӱн шогыман. Члӱн-влак туманлыпӱ, кычкырыдӱ ласкан папам ыштат, лӱдын толашпӱт гын, папат ок ушно. Машин дӱн пырляк вӱдымат намийман, укӱ гын, вӱд дӱч посна машин йӱара шинчалш тӱнгалӱш, пожарлан корным пуа. Дружин начальник пожарыш мийӱн шудӱак мо ыштышашым, кужӱч тӱнгалашым, куш, кӱм шогалтышашым поналтӱн налӱш. Начальник чыла папамат шот дӱнӱ ыштыкта, машиным, моло ӱзгарым, члӱныштым кӱлӱш вӱрыш шогалтылӱш. Дружин члӱн-влак папам начальникын командӱ почӱш, писын. тӱрыс ыштӱн шогат.

Дружинник-влак пожарыш мимӱкӱ калыкым лӱдма гыч кӱндараш пижыт, йӱлшӱ сурт оза дӱнӱ ӱчалаш, туманлаш ок йӱрӱ. Чыла вийым пыштӱн тӱдын погым утараш пижман. Кок-кум йынгӱ погым утараш пижӱш, молыжо чыланат тул йӱрыкташ чот пижыт. Чыланат погым лукташ пижман огыл, вигак тул йӱрыкташ пижаш кӱлӱш. Тулым

Йӧрыктэт гын, погэт тугакат утаралтэш. Йӧрыкташ от пиж гын, погым луктын толашэн жапым эртарэт гын; тул ик сурт олмәш 5-10 суртым пытарэн кәртәш, эггәкым кугун конда. Тулым йӧршәш йӧрыктән пытармәкә, йӧүлшӧ оралтым шалатән пытармәкә ижә пашам чарнаш лийәш.

Пожар пытымәкат дружин начальник 2-3 чләным, машиным оролаш кода. Нуно алмаш дәнә чылт пытармәш шогат. Пожарым йӧрыктымәк обозым эрыкташ, лушкаш пижман, пучым мушкын, эрыктән коштыман, моло ұзгарымат эрыктән оптыман. Чыла ұзгарат; машин, бочко, вәдра уәш ләктын кудалаш йамдә лийын шогыжо. Пожар йӧрыктымаштә чыла пашаланат дружин начальник вуйын шога, паша ыштымым ончән шога, ышкә чләнжым осал вәрыш пурән йӧүлмӧ дәч, пызырналтмә дәч аралән шога. Ыӧүшӧ йынжым пожарыш пуртыман огыл, тудо тул шокшәш йӧрлын йӧүлән кәртәш, йоча-влакымат намийман огыл. Начальник нимо дәч лүддә, пәнггыдын вуйлатән шога, лүдын, чытырән вуйлатымаштә паша сай ок лий.

Йалысә пожар могай лийәш, кузә тудым йӧрыктыман.

Пожар түрлӧ лийәш: оралтә, чодыра, олык шудо, олым, торф, йӧүла. Оралтә йӧүлмаш, кӧргӧ гыч да тӧүвач йӧүлышӧ пожарлан шә-

лалтэш. Йүлшө оралтэ дэк мимәкә дружин
начальник пөрвөйәк пөрт көргәш йың код-
мым шәкланаш тўналәш, кок кум чләнжым
көргышкө ончап колта. Пөртәш иктаж йың
кодын гын, уло вийым пыштән, тудым ута-
раш пижман. Вәс кашак члән-влак уло вий
дән тул йөрыкташ пижыт, пөрт көргө йўла
гын, нигунамат омсам, окнам почман огыл,
йандар йуж пурмо дәч сайракын тўчын, на-
сос пучым чыкән гына тулым тўжвак лукдә
йөрыкташ пижман. Пөрт көргыш пурап кү-
ләш гын, пурымәк омсам тўчын, күварыш
пикш дәч шылын возын гидропульт насос
дәнә тулым йөрыктыман, йўлшө пөрнәм
палатән, вўдым кышкәт гын, йөрыкташ кань-
ылә лийәш. Ләвәдыш йўлмө годым онгам төр-
галтән туллан ик корным күп ләкташ пуән
вўд дәнә йөрыкташ пижман, тунам тул шар-
лән ок кәрт, йөрыкташ сай лийәш. Олым
ләвәдыш йўлмө годым шалатән вўдым опты-
ман, тудым вўд дән вашкә сәнгаш лийәш.
Йүлшө оралтым вўд дәнә йөрыктән сәгышаш
огыл гын, шалаташ тўнгалаш күләш, вара
тул шарлән ок кәрт. Тўжвачын йўла гын,
вўдым кышкәнак шалаташ пижман. Мардәжан
годым, мардәж ваштарәш вўдым кышкән йө-
рыкташ пижман. Мардәж почәш вўдым кыш-
кәт гын, тулым шалаташ тўналәшат вәс
оралдыш нангайән кәртәш. Насос пучым тул
ваштарәш, өрдыжәш шындыман.

Йўлшō оралтым товар, пагор дәнә пужыман, ончыч окна кокласә пырдыж дәнә пусак пырдыжым пужаш күләш, вара потолык дән ләвәдышым сўмыраш сай лийәш, сўмырымō пөрнһам поона оптән, вўдым кышкән йōрыктыман. Тунамак дружин члән-влаклан йыгырә оралтым тул һижмә дәч нōртōн, йўкшыкта-рән шогыман, тул воктәнәсә куштылго оралтым пужән брдыш погән оптыман. Пожар гоным йўлшō оралдә дәч тудын воктәнәсә оралтым утараш күләш, от утарә гын, тул кумышо, нылымышә оралтышкат тōрштōн, йалгә пытарән кәртәш. Иўлымō дәч вара тўнныкым тунамак шкә сўмырман, лапкарак тўнныкым пагор дән сўмыраш лийәш, кужу тўнныкым, кыдач кандра дән шәргалтән шуишман, вара мучашыжә шәнгәкыла, ўлыл тўнжō ончыкыла сўмырла.

Олым, шудо йўлмō гоным тулыш вўдым кышкән, йўлыдымō олымжым пәл могырыш шаньык дән нумалын оптат. Тыгә от ыштә гын, кōргō тулжым йōрыкташ йōсō лийәш, эһын киймә дәнә тулжō ок пытә.

Красин, бәнзин, спирт йўлмō гоным вўдым кышкән йōрыктыман огыл. Тудо вўд дәч куштылго, ўмбақ кўза да ўмбақ тугак йўлаш тўналәш, чарән от кәрт. Тугай наста йўлымō гоным ўмбақшә опшам, рокым, ломыжым кышкән йōрыктыман, вургәм дәнә, брәзәнт дәнә ләвәдынат йōрыкташ лийәш.

Иўлшө айдәмым, вольыкым тыгә йөрык-
тат. Тудын ўмбақ нәлә вургәмым пыштән
ләвәдытат, йўлшө, вәржым йыгат, тыгә оғыл-
гын мландыш пыштән мландә воктән йыгат.

Чодра пожар кок түрлө лийәш: ўлыч-мландә
ўмбақ йўлән кайшә, кўшыч-пушәнггә вуй гыч
кайшә. Ўлыч кайшә тулым авыраш кугу йырым
ыштән 2 м. лопкыт мландым кўнчән кайағ,
чара мландә гоч тул төртштән вәс могырыш
шарлән ок кәрт. Лышташан пушәнгтым то-
дыштын, әркинрак гына, тул почәш ночно
лышташ дәнә лупшән йөрыктат, адақ ош-
мам, рокым кышкән чараш лийәш. Тул вок-
тән мийаш ок лий гын, тора гыч мландым
кўнчән авыратат, воштыр дәнә лупшән йөрык-
тыман. Чодыра пожарыш, товар, катман,
кольмө, пила дәч посна лийман оғыл. Тулым
ылт пытардә чодра гыч кайман оғыл.

Кўшыч йўлән кайшә пожар йөрыкташ
йырым-йыр тулым авырал налын пушәнгтым
йыгән тул вацтарәш йөрыктылыт, йөрыкты-
лын 20 м. лопкыт чара вәрым ыштыман,
вара тудо вәрыштә рокым кўнчән әрыктыман,
тыгай коч тул ләктын ок кәрт. Адақ тул
ваштарәш чодрам йөрыктыл тулым пажык-
тән колдат, вара ваштарәш толшо тул, тү-
дым өрдыш колтыдә шкәдәкшә пушшын
намийа. Тулым пытармәкат уәш ылыж ынжә
кәрт манын 4-5 кәчә оролыман.

Олык йўлмө годым тулым авырән шудым

солэн пэл могырыш погыман, вара чодра пожар сэмынак ночеко воштыр дэнэ лупшэн, рокым кышкэн йӱрыктыман.

Торф йӱлмӱ годым пэшкыдэ рокыш шумэш кэлгын канавым кӱнчыман да тушко вӱдым тэмаш кӱлэш. Торф пожарым тыгэ вэлэ йӱрыкташ сай. Торф киймэ складым пӱрвӱйак аралаш пижман, йыржэ тугак кӱнчэн вӱдым оптыман. Торф красия дэн мландэ шӱ гайак йӱлаш пәш талэ, сандэнэ тудым чот шәкланыман.

Мо тугай огнәтушитәль.

«Богатырь» лӱман изи гына тул йӱрыктымӱ огнәтушитәль манмым кызыг мэ тӱрлӱ вэрәат ужнына, тудо йошкар чийа дән чийалтымә, нумал кошташ лийәш.

Тудым мэ шуко ужын улна гынат, альэ кучылт огына мошто, тундән күзә тулым йӱрыктыман, мэ огына шынчә:

1. Ты машинә кӱргыштӱ химический — тӱрлӱ наста (вещество) дәнэ шонгым тәлымә, тудо кәч кунамат тул йӱрыкташ йамдак шога, тудо суртыштәт лийәш гын, пожарым йӱрыкташ вашкә лийәш.

2. «Богатырь» лӱмын вашкә йӱрыкташлан, кучылташат пәш йӱнан куштылго ыштымә, тудым ик йын нумалын шуко жапкоптын кәртәш.

3. Пожарыш мимәкә тул ваштарәш шонг лүкмо кылымдыжым гына кучән шогыман,

шоңг тулым пызырэн, кугун шарлаш эркым ок пу. Тудо пожар йӧрыктымаштэ эн сай ўзгар. Огнэтушитэль лийэш гын, вўд, лум, ошма чылэч моло ўзгар дэч вашкэрак йӧрыкташ лийэш. Тидэ лийэш гын, тўл дэч лўдман огыл. Мутлан каласаш: колхоз, комун волык вўташ тўл пийжын гын, огнэтушитэль улмо годым ик йыңак шкэтын сэнэн— йӧрыктэн кэртэш. Сандэнак тудым колхозышто, комунышто, совхозышто эрэ кучыман.

Тул йӧрыктымӧ тыгай огнэтушитэль пэш шүкӧ тўрлӧ уло, нунын кокла гыч эн сайлан «Богатырь» лўман шотлалтэш. Тудо Совэт Ушэм, мучко йаллаштэ кызыт пэш кугун шарлэн. «Богатырь» — тидэ йыргэшкэ, кӧргашан, пушкыдо сталь дэн ыштымэ, кужака атэ кӧргышкыжӧ 9 литр шоңг цура.

Пожарым йӧрыкташ тўнгалмэ дэч ончыч кок кыдэжгэ кылышт гыч кучэн, кўшыл рожшым пэтырмэ калпакшым иктаж пэнггыдэ пу пэлэн чот пэрыман. Вара унчыли вуйла кучэн шоңгжо шыжаш тўнгалмэкэ тудым тулыш савыраш кўлэш. 1-2 минут жапыштэ шоңжым йоктарэн пэш кугу вэрым налын пожарым вашкэ йӧрыктэн кэртэш.

Огнэтушитэль дэнэ пожарым кузэ йӧрыктыман.

Кызыт тошто тыгыдэ крэсаньык озанлык гыч кугу колхозым, совхозым, комуным, ма-

шин трактыр станцым ыштымэ годым, мэмнан поянлыкна кушмым ужын, клас тупман сырмыж дэнэ түрлын крэдалэш, мэмнан кушмым чараклаш понэн погынам йўлалтэн пытараш шона. Садланак кызыт йалыштэ пэншүко пожар лийэда, шүко погынам пытара. Садлан ышкэнан кугыжаныш погым совхозлаштэ, колхозлаштэ, комунышто чот аралэн шогыман. Пожар ваштарэш кучэдалмэ папа сянчыл вэрым налын шогыжо.

Колхоз, комун, совхоз погым аралаш пэнгыдэ орол лийман. Йўдым йошкар салтак пост сэмынак пост лийжэ. Ороллан 2-3 йыгым лўмын сайлэн шогалтыман, адак чэрэт шот дэнат шогалташ лийэш. Оролышко салтак папам шинчышэ-влакым, пэнгыдэ, таза йыгым, кўлэн годым отпорым пуэн кэртным шогалтыман. Шонго, чэрлэ, начар йыгым шогалтыман гыл, тугай йыг дэч полышыжо кугун ок лий. Орол пожар дэч вэлэ огыл, шолыштмо дэчат аралэн шогаш тўгалэш. Кугыжаныш, мэр погым аралыман папаштэ колхоз, комун вуйлатышэ-влак вуйын шогаш тўгалыт. Укэ гын, шкэнан ситыдыман папа дэнат кугу энгэк лийын кэртэш. Колхозлаштэ, комунлаштэ, совхозлаштэ пожар машин, моло ўзгарат, тылэч росна огнэтушитэль ситышын лийман. Огнэтушитэль пэншүко түрлө уло. Эн сайжылан «Богатырь» лўман шотлалтэш. Тудо кугу

огыл гынат, пожар йӱрыктымаштэ пэш кугу
полышым пуэн кэртэш.

Тудын кӱргӱш 835 гр. двууглэкислый
содым, 485 гр. сэрный кислотам оптэн шо-
ным ыштат. Пожар годым атым почын
йӱлшӱ ўзгарыш шонгом колтэн нӱртат, тудо
ўзгарым йӱкшыктарэн тул дэчын арала, тушко
вара тул уэш пижын ок кэрт. Тидэ «Богат-
тырь» сайлыкшылан, йонлыкшылан кӱра кы-
зыт пэш кугун шарлэн. Тудым шэргакал
ного киймаштэ эфэ кучыман. Колхоз, совхоз,
комун пӱртлаштэ, шурно клатлаштэ, вольык
вӱталаштэ тыгай огнэтушитэль дэч посна
лийман огыл. «Богатырь» огнэтушитэльым
налмэ годым тудын пэлэн ончыклан кӱлэш-
лык ўзгарыштымат налман. Чыла «Богат-
тырь» пэлэн ончыклан запасэш кок зарьад
гычын лийман. Зарьад налмэ годым ончэн
налман, вэс заводушто ыштымэ ок йӱрӱ.
Тудо заводуын укэ гын, «Трэмасс» заводу-
ным налман.

«Богатырьым» йӱштӱ вэрыштэ кучыман
гын, тудлан кылмыдымэ зарьадым налман,
тыгылай зарьад йӱштыштӱ кылмэн, пожарып
мимэк пудэшталт шаланэн кэртэш. Зарьад
сайын пӱтырмӱ, зарьад пӱтыртыш ўмбал-
ныжэ кӱзэ зарьадитлаш кӱлмым ончыктэн
возымаш лийман, укэ гын, йонгылып либьин
кэртат.

Возыманыштыжэ: огнэтушитэлын лӱмжӱ,

могай заводэш ышталтмыжэ, зарядшэ могай, кузэ зарядитлаш кўлмыжō, кунар крэмган улмыжо ончыкталтман. Огнэтушитьэлым зарядитлаш сайын моштышо йыглан пуман. Колхозысо, совхозысо, комунысо дружин-влакын члэнышт кокла гыч огнэтушитьэлым кучылт моштышо йын лийман.

Зарядкым ыштымэ годымлан винтэ пўтыркалаш сравоч, адак кўртнō воронка, лўмын налмэ йандар вэдра, тылэч моло кўлэш ўзгарат йамдак лийман.

Зарядкым кузэ ыштыман.

Пōрвōйак сравоч дэнэ огнэтушитель цилиндрын пэтыртышыжым пўтырал погын, кислота колбым, альэ кислота кучымо бутылкам лукман, вара колбыжым почман. Зарядкэ порошокым пэл вэдра йандар вўдэш тойа дэнэ лугэн йамдылыман. Вара тыгыдэ шоктэ коч ты лугымо порошокан вўдым цилиндыр кōргыш йōктарман, вара ўмбачынжэ адак йандар вўдым тэммэшкыжак йōктарман. Тулэч вара кислота дэн колбым тэмыман.

Кислота оптыман бутылкам альэ колбым кошар вуйжо дэнэ кўшкыла ыштэн кōргыш пуртэн шындыман, Тыгэ ыштымэк сравоч дэн сайын пэтырэн, суралэн шындыман. Зарядитлэн пытармэк сайын ўштын сакыман.

Зарьадитлымэ огнэтушитэлым кузэ кучыман.

Огнэтушитэлым сайын кучаш күлэш.

1. Тудым пырдыж воктэн пудаш сакэн аралыман, тунам пудырга манын лүдмаш оклий, пожар годымат вигак налын куржани лийэш.

2. Тудым кыд шумаш, онгай, вольык тўкалдымэ вэрыш сақыман.

3. Тукылмō вуйжым күшкыла сақыман.

4. Пычкэмыш, күлэш огыл вэрыш сақыман огыл, шинча ужмо вэрыш сакаш күлэш.

а) Лэвашыштэ, вольык вўташтэ, кылатыштэ, агунышто пурымо омса дэкак сақыман.

Огнэтушитэль шуко йамдылмэ гын, йўдымат тудым волгыдышто кучыман. Күлэш годым вапкэ муын налаш лийжэ. Арньа вуйэш, рўдангмэ дэч кукшо шовыч дэнэ ўшташ күлэш. Ик ийлан икана кўргыжым рончэн, эрыктэн, сайлыкшым ончэн шогыман.

Ончыкыжо ик колхозат, комунат, совхозат огнэтушитэль, насос, моло ўзгар, пожарный дружин, йўд орол дэч посна шогыман огыл. Тидэ пашам ыштэн шуктэн шогэт гын, тул дэчат, вор дэчат, кугыжаныш погым өсал клас тушман дэч аралэн, утарэн кэртат. Йошкар-агутан ваптарэш кучэдалаш крэсаньыкым пырля чумырэн ик йэш сэмын паша ышташ ўжман. Чыла йалыштат ком-

сомол йачэйкэ пэлэн добровольный пожар дружиным погэн пашалан пижман.

Кошартыш мут.

1. Пожар ваптарэш чыла вийым пыштэн, кучэдалашым нигунамат мондыдэ, пашам ончык колташ тӧчӧн шогыман.

2. Добровольный пожар дружинным сай актив кокла гычын погыман, пашажым кӱлэш сэмын виктарэн шогыман.

3. Мо кӱлэшым ончычынак ужын, йамдылэн шогыман. Тыгэ вэлэ ышкэ погэтым эггэк дэч аралэн шогэн кертат, тушман дэч лӱдын шогышашэт ок лий.

Крэсаньыклав, кэч кэланат пожарын энгеклыкшым мондыдэ пожар ваптарэш кучэдалаш йамдэ лийман. Пожар ок лий манын пыпланыман огыл, тудо лишашыжым ок каласэ. Дружин ышкэ сай пашаж дэн калыкым пожар ваптарэш туныктэн шогыжо.

«Йошкар агутан» ваптарэш кучэдалаш совет правительствын чыла законжымат тӱрыс шуктэн шогыман, пожар дружиным ыштыман. Тул пижнаш ўзгарым сайын кучылтман, оралтым кӱлэш сэмын шындылман.

Пожар дружиным почмо инструкций гыч.

1. Пожар ваптарэш кучэдалмэ шотынто калыклан полышым пуэн шогаш тидэ

устав почэш добровольный дружиним почаш лийэш.

2. Кугурак йаллаштэ пожар дружиним 30 йынг дэнэ почман, изирак йаллаштэ 20 члэным погыман, тынар члэн ок погыно гын, дружинын отдэлым гына почман.

Шуко йалласэ тыгай отдэл-влак иктыш ушнэн, ик дружин лийын кэртыт.

3. Пожар общэствым, дружинэ - влакым районисо пожар пашам ончышо пёлка вуйлатэн шога, погынымаш пунчалым, ситыдымаш нэргэн тудын дэк возэн пуман. Машин-влакымат тудын коч налман.

4. Погынымашлан ончаш тыгай паша пуалтэш:

а) Уставым колыштын—кагашэн пашалан район кёргым ыштымаш.

б) Дружиныш пураш шонышо - влакым члэныш пурташ возымаш.

в) Паша вуйлатышым сайлымаш.

г) Начальник-влакым сайлымаш.

д) Члэнский взносим, тўңалмэ пашалан расход лийшашым ончыктымаш.

5. Дружиним, общэствым почмэкэ 7 кэчэ жапыштэ район пёлкаш пэнтгыдэмдаш колтыман.

6. Уставым пожар паша ончышо районисо пёлка дэч налман. Чыла пашамат нунын дэн кэлшэн ыштыман.

Добровольный пожарный дружинлан могай льгот пуалтэш.

Добровольный дружины, обществын начальныкышт, помошыкышт, отрядын начальныкышт, сэлвисполнитэльлан шогалтыма гыч утаралдыт.

Пожарный дружинын имнышт, автомобильышт (эртае пожар пашалан веле кучылдалдэш гын) местный налог дэч утаралдыт.

Пожар дружинлан кулэш оралдэ ышташ чодрам йарак пуат.

Пожар дружинын члэнышт ышкэ суртыштым профсоюз члэн сэмынак льгот дэн страховайэн кэртят.

Пожар дружинлан кучымо олык, ұдымб мландэ йал озанлык налоглан шотлымо доходыш ок пурталт.

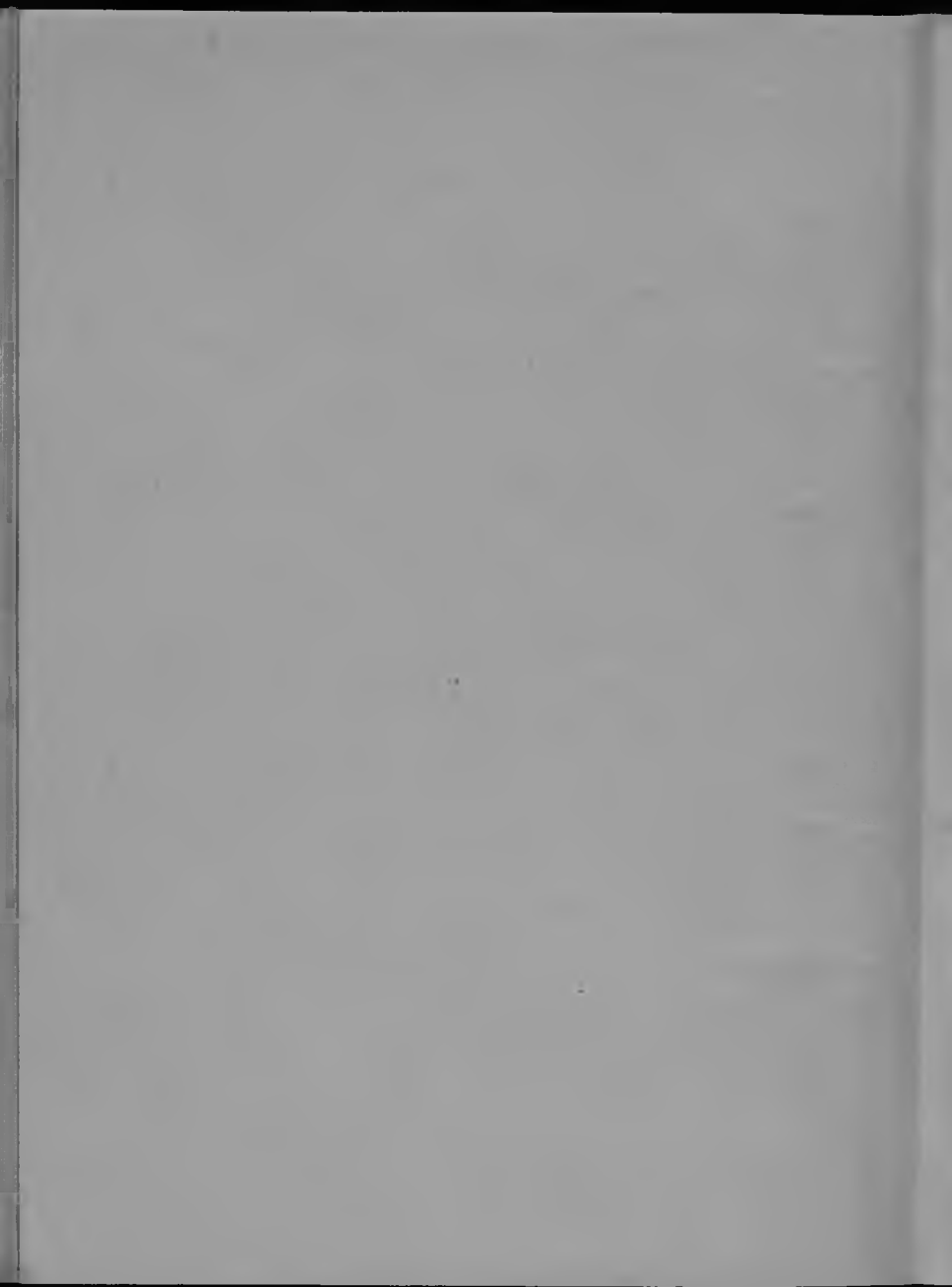

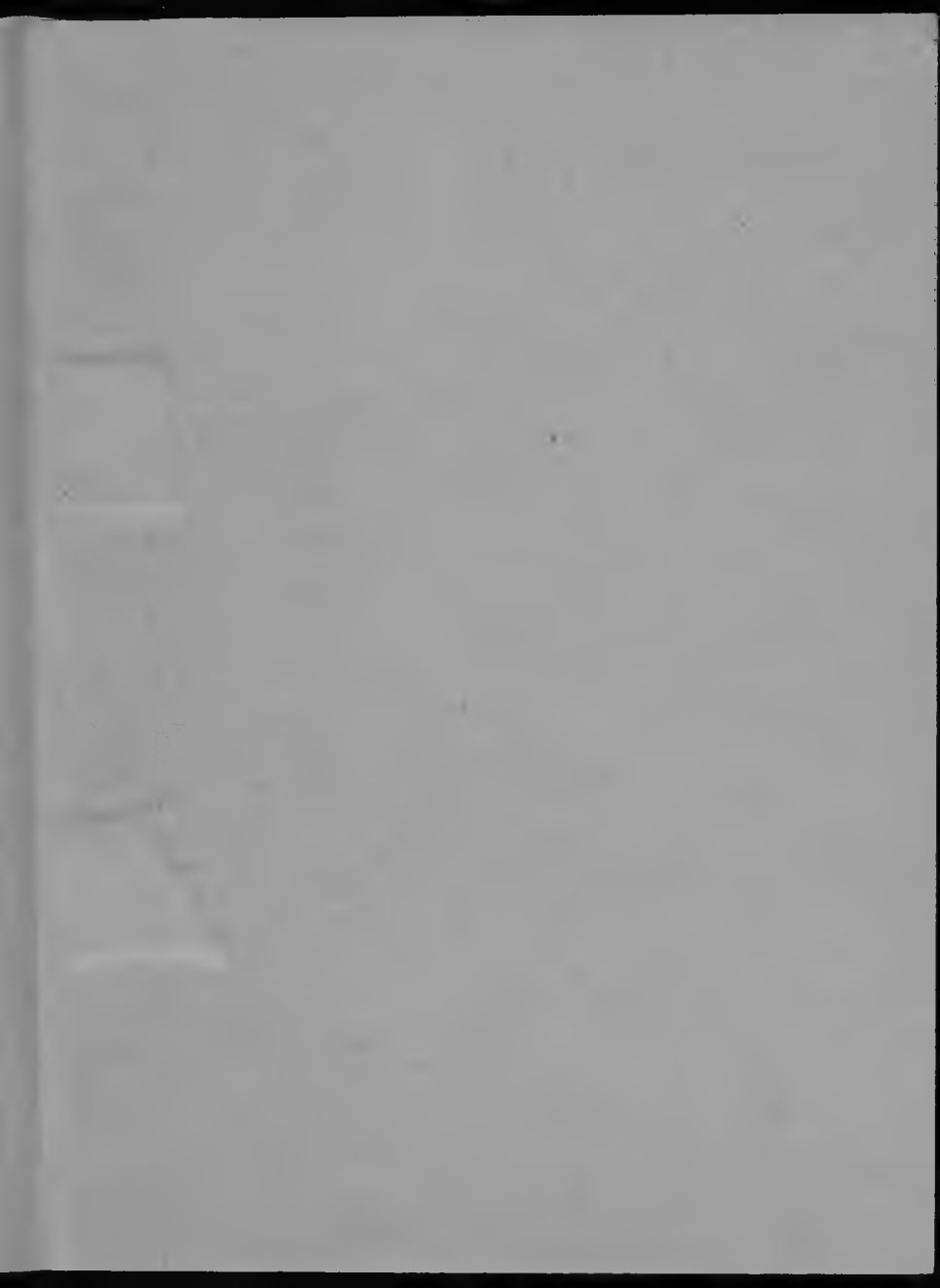
1965

Map.

2-800

AKШЭ 32 ыр.

H	Map.
	2-800